

Kvann - Angelica Archangelica

En nordisk plante brukt mot pest

Gunvor Solheim, gunsol@online.no

Kvann, Angelica Archangelica er vel den eneste medisinsplante som i middelalderen ble eksportert fra Norge til det internasjonale marked i betydelig grad.

Kvann ble brukt som en verdifull grønnsak og smakstilsetning i mat allerede i vikingetiden. Den ble dyrket i inngjerdede kvanngarder. Bak steingjerder på Færøyene fins de fremdeles. Det var straff for å stjele annen manns kvann.

De ferske stilkene ble skrelt, og den indre delen har en søt og aromatisk smak. Fjellkvann er bedre enn strandkvann, og den foredlede Vossakvannen skal være den aller beste. Det er flere historier, om hvordan ungdommen dro til fjells om våren for å samle kvann og få seg et verdifullt tilskudd av C-vitamin. Mange steder i landet har navn som viser at det vokser eller har vokst kvann der, men fjellkvannen er mange steder blitt utryddet.

Samene brukte kvann, de tørket også roten og det er fortalt at de gjerne tygget kvann som forebyggende middel mot smittsomme sykdommer når de skulle treffe nordmenn på markedet m.m.

Pest rammet Europa flere ganger i middelalderen. Men man trodde at Gud hadde skapt en plante som botemiddel mot alle sykdommer. Man hvilken plante mot pest?

I følge mytene, fikk en munk et drømmesyn hvor erkeengelen Michael viste seg og fortalte at langt mot nord vokste planten mot pest. Paven fikk høre om dette og utstyrte munken, som la i vei. Han fant kvann og kalte den Angelica Archangelica.

Paracelsus var en sterk troende. Han var i Milano i 1510, og hevdet etterpå at han hadde reddet mange mennesker fra pesten ved hjelp av kvann! Og så spredte ryktene seg, eksporten økte, man dyrket den også lengre sør og Angelica archangelica fant sin vei til legemidler mot pest, i livseliksirer og til farmakopeene. I Norge var den officinell til 1879 og vi finner den i danske, svenske tyske, franske farmakopeer og engelske farmakopeer.

Kvann er beskrevet i moderne urtebøker og anbefales først og fremst mot mageplager. Det er mange som har forsket på den, og listen over vitenskapelig litteratur etter 1920 viser til 352 artikler! De fleste går på innholdstoffer, men en italiensk artikkel fra 2014 undersøker også antimikrobiell effekt av eterisk oljen fra roten – og de finner en gunstig effekt, mer på patogene tarmbakterier enn på de gunstige lactobasillene.

Man mener at innholdet av kumariner kan bedre blodsirkulasjonen, særlig perifert.

Kvann er nær beslektet med Kjempebjørnekjeks og Tromsø-palme og kan gi fotosensibilitet og stygge sår på slimhinner f.eks. hvis den brukes som fløyte.

Kvann ble dyrket i klostre og er fremdeles å finne i likører som Benedictiner, Chartreûse og St. Hallvard.

Som pestmedisin hadde den neppe effekt, men «Mundus vult decipi ergo decipiatur».